

Received: 29.07.2021
Accepted: 14.08.2021
Published: 30.09.2021

Roczniki Administracji i Prawa
Annals of The Administration and Law
2021, XXI, z. 3: s. 27-40
ISSN: 1644-9126
DOI: 10.5604/01.3001.0015.7549
<https://rocznikiadministracjiiprawa.publisherspanel.com>

Marcin Górski*
Nr ORCID: 0000-0001-7658-5947

OCHRONA PRAW FUNDAMENTALNYCH W ODNIESIENIU DO OSÓB UPRAWIAJĄCYCH SPORT

PROTECTION OF FUNDAMENTAL RIGHTS AS REGARDS PERSONS PRACTISING SPORTS ACTIVITY

Streszczenie: W artykule przedstawiona jest argumentacja wskazująca, że aktywność sportowa stanowi element prawa do prywatności, chronionego m.in. przez art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, obejmując aspekty samorozwoju jednostki i jej interakcji z innymi jednostkami. W rezultacie można więc argumentować, że prawo do prywatności chroni, co do zasady, prawo jednostki do uprawiania sportu. Jednocześnie artykuł porusza zagadnienia związane ze specyfiką aktywności sportowej w kontekście ochrony praw fundamentalnych.

Słowa kluczowe: uprawianie sportu, prawa fundamentalne, prawo do prywatności, prawo do sądu, zasada niedyskryminacji, EKPC

Summary: This essay presents argumentation leading to the conclusion that sports activity is an element of the right to privacy protected inter alia by Article 8 of the European Convention on Human Rights, while it covers aspects of an individuals' self-development and their interaction with other individuals. As a result, it can therefore be argued that the right to privacy protects, as a matter of principle, the right of an individual to play sports. At the same time, this article deals with issues related to the specificity of sports activity in the context of the protection of fundamental rights.

Keywords: sports activity, fundamental rights, right to privacy, right to fair trial, principle of non-discrimination, ECHR

Pojęcie „życie prywatne” użyte w art. 8 Konwencji Praw Człowieka podlega szerokiej i silnie ewolutywnej wykładni¹, która prowadzi do wywiedzenia z tego przepisu konsekwencji zmiennych w czasie (ściślej: „narastających”) i zawężenia pola marginesu swo-

* dr hab. nauk prawnych, profesor Katedry Europejskiego Prawa Konstytucyjnego Uniwersytetu Łódzkiego, radca prawny, członek Komisji Praw Człowieka KRRP, członek Centrum Badań nad Prawem Migracyjnym PAN. Źródła finansowania publikacji: Wyższa Szkoła Humanitas; e-mail: marcin.gorski@tga.com.pl

¹ Zob. wyrok ETPC z 16 lutego 2000 r. w sprawie *Amann przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 27798/95, § 65.

body oceny państw². Jak wskazuje Wildhaber, zasada dynamicznej wykładni Konwencji (traktowania jej jako *living instrument*) znajduje swój orzecznicy wyraz najczęściej właśnie w kontekście spraw rozstrzyganych w oparciu o art. 8 EKPC, co nie jest zaskakujące, biorąc pod uwagę zarówno pojemność tego przepisu, jak i to, że właśnie dobra prawne chronione przez ten przepis mają największą podatność na wpływ zmian zachodzących w społeczeństwie³. Jak wskazuje L. Garlicki, ETPC „nadaje [...] szersze znaczenie pojęciu »życia prywatnego«, nadając mu także wymiar społeczny, tzn. odnosząc je także do rozwijania kontaktów z innymi jednostkami ludzkimi i światem zewnętrznym”, w tym także kontaktów o charakterze ekonomicznym⁴. W naturalny sposób nasuwa się pytanie, czy w tak rozumianym prawie do prywatności mieści się także prawo (podstawowe) do uprawiania sportu, a ściślej – wolność jego uprawiania.

Jako prawo fundamentalne sport traktuje Karta Olimpijska, której czwarta podstawowa zasada Ruchu Olimpijskiego deklaruje, że „uprawianie sportu jest prawem człowieka”. Jednak status Karty Olimpijskiej nie wydaje się pozwalać, pomimo pojawiających się w piśmiennictwie argumentów na rzecz jego transkonstytucyjnego znaczenia⁵, a nawet pewnych wypowiedzi sądownictwa⁶, na potraktowanie jej jako źródła prawa międzynarodowego.

Sport, jako aktywność ze swej natury „nierównościowa”⁷, rzuca wyzwanie przyjętym kanonom wykładni międzynarodowych instrumentów ochrony praw człowieka, co spotkało się już z pewnym zainteresowaniem dogmatyki prawa⁸. Przywołajmy choćby głośną sprawę południowoafrykańskiej biegaczki Caster Semenya, której skargę Trybunał komunikował szwajcarskiemu rządowi 3 maja 2021 r. Semenya zarzuciła Szwajcarii naruszenie m.in. art. 3 i art. 8 Konwencji (w tym ostatnim przypadku – w zakresie prawa do uprawiania profesji sportowej), które ma wynikać z regulacji *International Association of Athletics*

² Jako ilustrację tej tezy wskaźmy interpretacyjne przejście Trybunału od stanowiska, że kwestia uznania prawnych konsekwencji korekcji płci biologicznej osób transpłciowych należy do sfery swobody uznania państw (wyrok ETPC z 11 października 1986 r. w sprawie *Rees przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 9532/81), do stanowiska zakładającego, że takie uznanie należy do sfery pozytywnych obowiązków państwa na gruncie art. 8 Konwencji (wyrok ETPC z 11 lipca 2002 r. w sprawie *Christine Goodwin przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 28957/95).

³ L. Wildhaber, *The European Court of Human Rights in Action*, „Ritsumeikan Law Review” 2004, nr 21, s. 84.
⁴ L. Garlicki, [w:] L. Garlicki, A. Wróbel (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, tom I: *Komentarz do artykułów 1–18*, Warszawa 2010, w nb. 21 do art. 8.

⁵ W ten sposób A. Duval, *The Olympic Charter: A Transnational Constitution Without a State?*, „Journal of Law and Society” 1992, vol. 45, nr 1, s. 245-269. Zob. też: D.J. Ettinger, *The Legal Status of the International Olympic Committee*, „Pace International Law Review” 1992, vol. 45, nr 1, s. 97-121.

⁶ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego Stanu Nowy Jork z 11 stycznia 1980 r. w sprawie *LiangRen-Guey, Appellant, v. Lake Placid 1980 Olympic Games, Inc., Respondent*, 49 N.Y. 2d 771 (1980), w którym uznano Kartę Olimpijską za umowę międzynarodową.

⁷ Chodzi tu o to, że rywalizacja sportowa opiera się na osobistych właściwościach jednostek, obejmujących ich wydolność psychofizyczną, a zatem z natury rzeczy polega ona na wykorzystaniu przez jednostkę jej wrodzonej lub nabytej przewagi nad innymi jednostkami, w celu osiągnięcia wyników sportowych.

⁸ Zob. np. B. Kidd, P. Donnelly, *Human Rights in Sport*, „International Review for the Sociology of Sport” 2000, nr 35(2), s. 131-148; P. Donnelly, *Sport and Human Rights*, „Sport in Society” 2008, nr 11(4), s. 381-394; J. Caudwell, D. McGee, *Human Rights and Events, Leisure and Sport*, Abingdon-on-Thames 2019; A. Adams, M. Piekarczyk, *Sport events and human rights: positive promotion or negative erosion?*, „Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events” 2015, nr 7(3), s. 1-17; S. Giummarra, *Les droits fondamentaux & le sport. Contribution à l'étude de la constitutionnalisation du droit du sport*, Aix-en-Provence-Marsylia 2012; S. Malekzade Saghezchi, M. Tavassoli Naini, *A Legal Approach to the Interaction between Sports and Human Rights*, „Mediterranean Journal of Social Sciences” 2016, nr 7(3), s. 196-205; B. Schwab, „Celebrate Humanity”: *Reconciling Sport and Human Rights Through Athlete Activism*, „Journal of Legal Aspects of Sport” 2018, nr 28(2), s. 170-207.

Federation nakazujących jej obniżenie jej naturalnego poziomu testosteronu, jeżeli chce brać udział w rozgrywkach jako kobieta⁹. Sportowcy kwestionują również poddanie ich spraw „zawodowych” sądownictwu arbitrażowemu, które może nie spełniać warunków stawianych przez art. 6 Konwencji – jak w sprawie *Mutu i Pechstein przeciwko Szwajcarii*, w której Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 EKPC w zakresie prawa do jawności rozprawy przed Sądowym Sportem Arbitrażowym¹⁰.

Zastanawiające jest to, czy aktywność sportowa może być uznana za formę realizowania fundamentalnego prawa jednostki do samorozwoju (składowej prawa do prywatności w rozumieniu art. 8 Konwencji), a także, czy specyfika tej aktywności może wywoływać trudności interpretacyjne wiążące się ze stosowaniem międzynarodowych instrumentów ochrony praw podstawowych. Niniejszy artykuł poświęcono zatem próbie udzielenia odpowiedzi na pytania o to, czy istnieje fundamentalne prawo sportowca do uprawiania sportu, jako składowa prawa do prywatności, w jakich przypadkach gwarancja tego prawa (w Europie wynikająca przede wszystkim z art. 8 EKPC) może być uruchamiana w reakcji na ingerencje w „prawo do uprawiania sportu”, a także, czy istnieje jakaś uchwytna specyfika sposobu stosowania instrumentów chroniących prawa fundamentalne w przypadku sporów związanych z aktywnością sportową.

ELEMENTY „PRAWA DO PRYWATNOŚCI” NA GRUNCIE ART. 8 EKPC – PRAWO DO SAMOROZWOJU I INTERAKCJI

Odmienne niż w ramach konstytucjonalizmu amerykańskiego, niedostarczającego wyraźnej i integralnej gwarancji ochrony prawa do prywatności¹¹, Europejska Konwencja Praw Człowieka chroni prawo do prywatności wprost, a jej ewoluująca wykładnia doprowadziła do potwierdzenia objęcia tym prawem zarówno jego indywidualnego wymiaru związanego z samorozwojem osobistym jednostki, jak i jego wymiaru społecznego, czyli interakcji jednostki z innymi jednostkami. Już w decyzji w sprawie *Deklerck przeciwko Belgii* Trybunał podkreślił, że „zakres prawa do życia prywatnego jest tego rodzaju, że chroni ono w odniesieniu do jednostki sferę, w której może ona swobodnie dokonywać rozwoju i realizacji własnej osobowości”¹².

Od tego czasu Trybunał wielokrotnie już wskazywał, że „art. 8 [EKPC] chroni prawo do tożsamości i samorozwoju jednostki [ang. *personal development*, fr. *lépanouissement*

⁹ Skarga *Caster Semenya przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 10934/21, komunikowana rządowi szwajcarskiemu 3 maja 2021 r. Zob. też wyrok Sądowego Sportu Arbitrażowego z 30 kwietnia 2019 r. w sprawie CAS 2018/O/5794 *Mokgadi Caster Semenya v. International Association of Athletics Federations*, <https://www.tas-cas.org/en/jurisprudence/recent-decisions/article/cas-2018o5794-mokgadi-caster-semenya-v-international-association-of-athletics-federations-cas-2.html>, wyświetlono 28 maja 2021 r. W ocenie panelu niekwestionowana słuszność rozgraniczenia dostępności rozgrywek sportowych oddzielnie dla kobiet i mężczyzn powoduje problemy we współczesnym świecie, w którym powszechnie akceptowane jest też istnienie osób niebinarnych. Zdaniem panelu należy zatem przyjąć istnienie fenomenu tzw. „płci sportowej”.

¹⁰ Wyrok ETPC z 2 października 2018 r., *Mutu i Pechstein przeciwko Szwajcarii*, skargi nr 40575/10 i 67474/10.

¹¹ Zob. wyrok SCOTUS z 22 stycznia 1973 r. *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113, w którym Sąd Najwyższy zauważył, że „the Constitution does not explicitly mention any right of privacy. In a line of decisions, however, going back perhaps as far as *Union Pacific R. Co. v. Botsford*, (...), the Court has recognized that a right of personal privacy, or a guarantee of certain areas or zones of privacy, does exist under the Constitution”.

¹² Decyzja ETPC o niedopuszczalności z 11 lipca 1980 r. w sprawie *Deklerck przeciwko Belgii*, skarga nr 8307/78.

personnel], jak również prawo do nawiązywania i rozwijania relacji z innymi jednostkami i otaczającym światem”¹³. Celem tego przepisu jest „zapewnienie rozwoju, bez zewnętrznej ingerencji, osobowości każdej jednostki w jej stosunkach z innymi ludźmi. W zakresie prawa do prywatności może się więc mieścić sfera interakcji człowieka z innymi osobami, w tym również w sferze publicznej”¹⁴.

Prawo do prywatności chroni „autonomię osobistą”, czyli „prawo do decydowania o sobie samym” [ang. *right to self-determination*] i prawo do „odpowiedniej jakości życia”¹⁵. Dotyczy to oczywiście w pierwszym rzędzie wymiaru czysto osobistego, jak np. w przypadku możliwości ubiegania się o adopcję dziecka¹⁶. W sprawie *Peck przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* Trybunał wymienił prawo do samorozwoju jednostki obok, również chronionych na mocy art. 8 Konwencji, „elementów takich jak identyfikacja z płcią, nazwisko, orientacja seksualna i życie płciowe”, jako również objętych ochroną wynikającą z art. 8 EKPC¹⁷. Wydaje się więc, że prawo do samorozwoju jest składową prawa do prywatności, odmienną od wskazanych przez Trybunał elementów tożsamości jednostki, a zarazem jakościowo do nich zbliżoną. W orzecznictwie zauważono również, że „pojęcie życia prywatnego jest szerokie i nie poddaje się wyczerpującej definicji. Obejmuje ono fizyczną i psychologiczną tożsamość [ang. *identity*]. Artykuł 8 chroni dodatkowo prawo do samorozwoju [ang. *personal development*] oraz prawo do tworzenia i rozwijania stosunków z innymi ludźmi oraz otaczającym światem”¹⁸.

W sprawie *Niemietz przeciwko Niemcom*, dotyczącej przeszukania kancelarii adwokackiej, Trybunał podkreślił, że prawo do prywatności „do pewnego stopnia musi obejmować prawo do tworzenia i rozwijania relacji z innymi ludźmi”, co powoduje, że ma ono zastosowanie również do zawodowej czy gospodarczej działalności jednostki, jako że dla większości ludzi wykonywanie pracy jest sferą, w której rozwijają oni swoje stosunki z innymi jednostkami. Dotyczy to w szczególności osób wykonujących wolne zawody, bo w ich przypadku szczególnie trudno jest oddzielić życie prywatne od zawodowego. Nie jest możliwa odmowa przyznania ochrony wynikającej z art. 8 Konwencji wobec osób, których aktywność zawodowa i pozazawodowa są na tyle zmieszane, że nie sposób ich wyodrębnić¹⁹.

W przypadku sfery relacji jednostki o charakterze zawodowym (związanych ze świadczeniem pracy, prowadzeniem działalności gospodarczej czy wykonywaniem wolnych zawodów), Trybunał podkreślił, że chociaż art. 8 EKPC nie gwarantuje prawa do za-

¹³ Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 13 lutego 2003 r. w sprawie *Odièvre przeciwko Francji*, skarga nr 42326/98, § 29. Zob. też wyrok ETPC z 6 lutego 2001 r. w sprawie *Bensaid przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 44599/98, § 47 i powołane tam orzecznictwo oraz wyrok ETPC z 25 września 2001 r. w sprawie *P.G. i J.H. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 44787/98, § 57.

¹⁴ Wyrok ETPC z 24 czerwca 2004 r. w sprawie *Von Hannover przeciwko Niemcom*, skarga nr 59320/00, § 50, i przywołane tam orzecznictwo.

¹⁵ Wyrok ETPC z 29 kwietnia 2002 r. w sprawie *Pretty przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 2346/02, §§ 61 i 65. Sprawa dotyczyła odmowy przyznania *ex ante* swoistego immunitetu przed ściganiem osoby, która miałaby dokonać eutanazji nieuleczalnie chorego małżonka.

¹⁶ Wyrok ETPC z 17 stycznia 2017 r. w sprawie *A.H. i inni przeciwko Rosji*, skargi nr 6033/13 i in., § 383.

¹⁷ Wyrok ETPC z 28 stycznia 2003 r. w sprawie *Peck przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 44647/98, § 57.

¹⁸ Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 25 września 2018 r. w sprawie *Denisov przeciwko Ukrainie*, skarga nr 76639/11, § 95.

¹⁹ Wyrok ETPC z 16 grudnia 1992 r. w sprawie *Niemietz przeciwko Niemcom*, skarga nr 13710/98, § 29. Zob. też analogicznie wyrok ETPC z 9 stycznia 2013 w sprawie *Volkov przeciwko Ukrainie*, skarga nr 21722/11, § 165.

trudnienia, dostępu do służby cywilnej czy wykonywania zawodu, to jednak aktywności profesjonalne wchodzą w pewnych przypadkach w zakres zastosowania tego przepisu. Ma to miejsce wówczas, kiedy kwestia życia prywatnego w ścisłym rozumieniu jest przyczyną sporu (tzw. podejście przyczynowe – ang. *reason-based approach*)²⁰ oraz wtedy, kiedy kwestia życia prywatnego wynika z konsekwencji środka zastosowanego wobec jednostki, który sam w sobie nie odnosi się do jej życia prywatnego (tzw. podejście konsekwencyjne – ang. *consequence-based approach*). W tym ostatnim przypadku, dla uruchomienia art. 8 Konwencji jest konieczne wystąpienie poważnych negatywnych konsekwencji dla sfery życia prywatnego skarżącego, które musi on udowodnić, przy czym konsekwencje te muszą być bardzo poważne i wpływać na życie prywatne skarżącego w stopniu wyjątkowo istotnym (a zatem musi być osiągnięty znaczący stopień dolegliwości ingerencji)²¹.

Wreszcie – spod ochrony prawa do prywatności wyłączone są takie aktywności, które są „zasadniczo publicznej natury”, bowiem należy rozróżnić typy działalności służące samorealizacji jednostki [ang. *activity for personal fulfilment*] i takie, które służą celowi publicznemu, w przypadku których nie można uznać, że jednostka działa wyłącznie w celu samorealizacji²². Za aktywność „zasadniczo publicznej natury”, w odniesieniu do której nie ma zastosowania art. 8 EKPC, Trybunał uznał np. prowadzenie pojazdów w ruchu drogowym²³. A zatem takie rodzaje aktywności, które służą wyłącznie celom publicznym, a nie samorealizacji jednostki, należałoby uznać za wyłączone z zakresu przedmiotowego zastosowania art. 8 Konwencji.

Czym zatem są prawo do samorozwoju (rozwoju osobistego) jednostki i prawo do nawiązywania przez nią relacji społecznych (prawo do interakcji) jako dobra prawne podlegające ochronie z mocy art. 8 Konwencji, czyli składowe prawa do prywatności? Orzecznictwo nie wydaje się dostarczać jasnej odpowiedzi, jednak posiłkując się stanowiskami Trybunału zajętych w przywołanych sprawach, można spróbować zdefiniować te składowe prawa do prywatności w następujący sposób: **prawo do samorozwoju** (czy też rozwoju osobistego) to sfera funkcjonowania jednostki obejmująca realizację i rozwijanie jej wrodzonych albo nabytych w wyniku rozwoju społecznego potrzeb; sfera ta jest niezbędna dla manifestacji osobowości jednostki, pozwalającej na jakościową poprawę jej egzystencji, wyróżniając ją na tle innych osób, zaś **prawo do interakcji** (nawiązywania relacji z otoczeniem) to immanentnie związana z osobistymi uwarunkowaniami jednostki sfera jej społecznego funkcjonowania, obejmująca te relacje z otoczeniem, które są niezbędne dla prawidłowego bytu człowieka. Należy przy tym zastrzec, że aktywności jednostki tylko tak długo mieszczą się w materialnych granicach gwarancji prawa do prywatności (art. 8 Konwencji), jeśli nie służą wyłącznie realizacji celów publicznych, lecz choćby w pewnym zakresie służą samorealizacji jednostki. Chodzi zatem

²⁰ Zob. wyrok ETPC z 19 października 2010 r. w sprawie *Özpinar przeciwko Turcji*, skarga nr 20999/04, zwłaszcza §§ 43-48.

²¹ Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 25 września 2018 r. w sprawie *Denisov przeciwko Ukrainie*, §§ 100, 102 i 116.

²² Decyzja ETPC o niedopuszczalności z 24 listopada 2009 r. w sprawie *Friend i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* (skargi nr 16072/06 i 27809/08), uznająca za niedopuszczalną skargę zarzucającą naruszenie art. 8 Konwencji polegające na wprowadzeniu różnorodnych zakazów organizacji polowań na lisy. Zob. też wyrok ETPC.

²³ Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 25 czerwca 2019 r. w sprawie *Nicolae Virgiliu Tănase przeciwko Rumunii*, skarga nr 41720/13, §§ 125-132. Skarżący zarzucił państwu naruszenie art. 8 Konwencji (w którym to zakresie ETPC uznał skargę za niedopuszczalną) poprzez nieefektywność śledztwa dotyczącego wypadku drogowego, w którym uczestniczył jako kierujący pojazdem.

o tego rodzaju aktywność jednostki, którą można uznać za mającą choćby zbliżoną wagę, z punktu widzenia egzystencji jednostki, do takich atrybutów jednostki, jak jej identyfikacja z płcią, nazwisko, orientacja seksualna czy życie płciowe.

AKTYWNOŚĆ SPORTOWA JAKO FORMA REALIZACJI PRAWA DO PRYWATNOŚCI (W TYM SPOŁECZNEGO ŻYCIA PRYWATNEGO)

Dokonawszy próby zdefiniowania składowych prawa do prywatności w postaci prawa jednostki do samorozwoju (rozwoju osobistego) oraz jej prawa do interakcji z innymi jednostkami i otaczającym światem, wypada dalej rozważyć możliwość zakwalifikowania aktywności sportowej jako należącej do zakresu przedmiotowego wspomnianych atrybutów prawa prywatności. Ujmując rzecz prosto, należy postawić pytanie, czy prawo do prywatności w rozumieniu art. 8 Konwencji, a ściślej, prawo jednostki do samorealizacji i interakcji, obejmuje prawo do uprawiania sportu (amatorskiego i zawodowego).

Aktywność sportowa służy rozwojowi jednostki w wymiarze fizycznym i psychicznym. Już Arystoteles i Platon widzieli w wysiłku fizycznym nie tylko narzędzie doskonalenia ciała, ale i uczuć oraz umysłu²⁴. Uprawianie sportu, zwłaszcza zawodowego, wiąże się również na ogół z interakcjami z innymi osobami. W tym znaczeniu uprawianie sportu, w tym w formie zawodowej, stanowi formę samorozwoju jednostki i zarazem nawiązania przez nią relacji z innymi jednostkami i jako takie wydaje się należeć do zakresu przedmiotowego prawa do prywatności (wolności „społecznego życia prywatnego”), chronionego m.in. przez art. 8 EKPC²⁵.

W sprawie *Platini przeciwko Szwajcarii*²⁶ Trybunał uznał za niedopuszczalną skargę Michela Platinięgo zarzucającą Szwajcarii (do której sądu Platini bezskutecznie odwołał się od decyzji Sportowego Sądu Arbitrażowego) naruszenie m.in. art. 8 Konwencji poprzez orzeczenie wobec skarżącego kary czteroletniego zakazu podejmowania jakiegokolwiek aktywności związanej z piłką nożną. Trybunał, odwołując się do wyroku *Denisov*²⁷, zastosował tzw. podejście konsekwencyjne (ang. *consequence-based approach*), mające zastosowanie w sprawach dotyczących naruszenia art. 8 Konwencji poprzez zastosowanie środków niedotyczących bezpośrednio prywatnej sfery życia skarżącego, niemniej mających konsekwencje w tej sferze życia. W takich przypadkach skarżący musi „udowodnić w sposób szczegółowy, że konsekwencje te są wyjątkowo poważne i dotyczą jego życia prywatnego w sposób szczególnie wyjątkowy” (fr. *établir de manière convaincante, par la production d'éléments concrets, que ces conséquences sont très graves et touchent sa vie privée de manière particulièrement notable*). Trybunał uznał, że czteroletni zakaz działalności w obszarze futbolu, wymierzony Platiniemu, powoduje konsekwencje w ścisłym obszarze (fr. *cercle intime*) jego życia prywatnego, bo skarżący został pozbawiony możliwości zarabiania na życie, co było jego stałym źródłem

²⁴ Zob. szerzej: P. Mazur, *Sport i wychowanie fizyczne w myśli pedagogicznej*, [w:] P. Mazur (red.), *Wychowanie poprzez sport. Wielość spojrzeń i doświadczeń*, Chełm 2014, s. 9-28. Zob. też T. Stępień, *Wprowadzenie do antropologii filozoficznej św. Tomasza z Akwinu*, Warszawa 2014.

²⁵ W ten sposób wyrok ETPC z 18 stycznia 2018 r., *Fédération nationale des associations et syndicats de sportifs i in. przeciwko Francji*, skargi nr 48151/11 i 77769/13, § 153.

²⁶ Decyzja ETPC o niedopuszczalności z 11 lutego 2020 r. w sprawie *Platini przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 526/18.

²⁷ Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 25 września 2018 r. w sprawie *Denisov przeciwko Ukrainie*, op. cit.

utrzymania. Trybunał przyznał też, że zastosowana sankcja mogła negatywnie oddziaływać na zdolność skarżącego do nawiązywania i rozwijania relacji z innymi ludźmi, biorąc pod uwagę jej szeroki zakres, obejmujący *jakąkolwiek* działalność w obszarze futbolu (fr. *la sanction pouvait avoir un impact négatif sur la possibilité de nouer et développer des relations sociales avec autrui eu égard à la nature très large de la sanction prononcée, qui s'étend à «toute» activité liée au football*). W rezultacie Trybunał przyjął, że skarżący zdołał udowodnić, iż zastosowany środek ma konsekwencje wymagane w takich przypadkach, by uruchomić zastosowanie art. 8 Konwencji, tj. takie, które są wyjątkowo poważne i dotyczą jego życia prywatnego w sposób szczególnie wyjątkowy. Jednak ostatecznie Trybunał uznał, że skarżący miał do dyspozycji i skorzystał z wystarczających środków instytucjonalnych i proceduralnych (tj. dobrowolnie skorzystał z postępowania przed Sportowym Sądem Arbitrażowym i szwajcarskim sądem federalnym), których decyzje zostały przekonująco uzasadnione, a przy tym nie cechowały się arbitralnością ani oczywistą nieprawidłowością. Zarazem, organy te, w ramach przysługującego Stronom Konwencji marginesu swobody oceny, prawidłowo wyważyły prawo skarżącego do prywatności, z jednej strony, i – z drugiej – względy interesu ogólnego (skuteczność ścigania naruszeń prawa, które przypisano skarżącemu) oraz potrzebę ochrony reputacji futbolu i FIFA. W tej sytuacji Trybunał doszedł do przekonania, że skargę należy odrzucić jako oczywiście niedopuszczalną.

Interesującym rozwinięciem wniosków wynikających ze sprawy *Platini* będzie zapewne sprawa *Caster Semenya*, w której Trybunał w pytaniach do stron odwołał się do decyzji *Platini* i wprost zapytał strony zarówno o to, czy skarżąca doznała naruszenia prawa do prywatności w znaczeniu ścisłym, jak i w znaczeniu szerszym, obejmującym uprawianie profesji sportowej.

Jednak już obecnie, na kanwie decyzji *Platini*, można, jak się wydaje, uznać, że art. 8 Konwencji może być rozumiany jako obejmujący, w określonych układach faktyczno-prawnych o szczególnie dużym nasileniu ingerencji i jej skutków dla życia prywatnego jednostki, „fundamentalne prawo do uprawiania sportu”, o którym mowa w Karcie Olimpijskiej – rozumiane jako wchodzące w zakres prawa do samorozwoju i prawa do interakcji w powyższym rozumieniu. Przecież Michel Platini nie został pozbawiony możliwości *in genere*, lecz tylko w zakresie aktywności w określonej dziedzinie sportu, a jednak Trybunał uznał, że art. 8 EKPC miał zastosowanie w jego sprawie, chociaż ostatecznie doszedł do przekonania o niedopuszczalności skargi. Oczywiście, nie chodziło (a przynajmniej wydaje się, że nie chodziło) w tej sprawie o to, że Platinemu nie wolno było przez okres czterech lat dotknąć piłki nożnej, lecz o to, że nie mógł on podejmować „jakiegokolwiek” aktywności – jak się wydaje – profesjonalnej. Ale z drugiej strony, aktywność sportowa to również aktywność zawodowa i to, czy zakaz wobec Platiniego dotknął jego ściśle prywatnej sfery życia, czy też szerszego, „zawodowego” wymiaru jego aktywności w sporcie, nie wydaje się mieć przesądzającego znaczenia dla podważenia możliwości zastosowania art. 8 Konwencji do aktywności sportowej. Zresztą, gdyby zakaz wymierzony Platinemu uznać za odnoszący się również do amatorskiego „kopania piłki” z kolegami z dzieciństwa, nie byłoby konieczne udowadnianie zastosowania art. 8 EKPC według tzw. podejścia konsekwencyjnego w rozumieniu wyroku *Denisov*, bo stosowność konwencyjnej gwarancji prawa do prywatności zachodziłaby *prima facie*, gdyż w takim wypadku zakaz dotyczyłby ściśle prywatnej sfery życia skarżącego.

Biorąc pod uwagę *doktrynę Denisov* dotyczącą stosowalności art. 8 Konwencji w sferze stosunków jednostki wykraczających poza jej ściśle prywatną sferę życia („wewnętrzny krąg” prawa do prywatności), należy jednak podkreślić, że przepis ten mógłby mieć zastosowanie do sfery uprawiania sportu w ramach ściśle rozumianego życia prywatnego, natomiast w przypadku aktywności sportowej o charakterze profesjonalnym art. 8 EKPC znalazłby zastosowanie tylko w ekstremalnych przypadkach, tj. wówczas, kiedy ingerencja wywoływałaby wyjątkowo poważne skutki dla prywatnej sfery życia, wpływając na nią w sposób wyjątkowo istotny. Z drugiej strony trzeba jednak uwzględnić i to, że w przypadku aktywności sportowej rozgraniczenie *inner circle* („wewnętrznego kręgu” sfery prywatności jednostki) i jej sfery funkcjonowania zawodowego może się okazać wyjątkowo trudne, a wówczas należy się spodziewać raczej skoncentrowania się Trybunału na wpływie ingerencji na życie prywatne jednostki w ścisłym rozumieniu tego pojęcia.

Nawet jednak w ściśle prywatnej sferze życia nie każda aktywność człowieka jest uznawana za pozostającą pod ochroną wynikającą z art. 8 Konwencji, pomimo pojawiającej się w piśmiennictwie krytyki tego podejścia²⁸. Przykładowo – za aktywność wyłączoną spod tej ochrony uznano w orzecznictwie posiadanie psa²⁹, czy też prawo do korzystania z przestrzeni prywatnej udostępnianej publicznie (*in concreto*: kąpieliska) przez osobę z niepełnosprawnością ruchową³⁰. Zatem również i w tej sferze dla zastosowania art. 8 Konwencji konieczne jest wykazanie relewantnej dolegliwości ingerencji dla życia prywatnego jednostki. W przypadku uprawiania sportu może to się okazać trudne. To prowadzi do wniosku, że do zakwestionowania ingerencji w omawianą sferę prawa do prywatności w oparciu o art. 8 Konwencji może dojść jedynie w przypadkach, kiedy ingerencja cechuje się wzmożoną dolegliwością.

SPECYFIKA AKTYWNOŚCI SPORTOWEJ W KONTEKŚCIE OCHRONY PRAW FUNDAMENTALNYCH

Postulując w sposób bardzo ostrożny uznanie aktywności sportowej jednostki za objętą co do zasady prawem człowieka do samorealizacji i interakcji, będącym składową prawa do prywatności, a zarazem zaznaczając, że do stwierdzenia naruszenia prawa do prywatności w zakresie aktywności sportowej może dochodzić tylko w przypadkach, kiedy ingerencja bę-

²⁸ Zob. np. D. Rook, *For the Love of Darcie: Recognising the Human-Companion Animal Relationship in Housing Law and Policy*, “Liverpool Law Review” 2018, vol. 39, s. 29-46.

²⁹ Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka o niedopuszczalności z 18 maja 1976 r. w sprawie *X przeciwko Islandii*, skarga nr 6825/74. Komisja wskazała, dosyć zresztą nieprzekonująco, że prawo jednostki do samorozwoju (rozwoju własnej osobowości), wynikające z art. 8 Konwencji, nie obejmuje prawa do posiadania psa (wbrew zakazowi nałożonemu przez władze islandzkiej stolicy), bo prawo to dotyczy relacji z innymi ludźmi, a nie zwierzętami.

³⁰ Wyrok ETPC z 24 lutego 1998 r. w sprawie *Botta przeciwko Włochom*, skarga nr 153/1996/772/973. Trybunał podkreślił w tym wyroku, że skarżący domagał się realizacji pozytywnego obowiązku państwa do zapewnienia dostępu osób z niepełnosprawnościami ruchowymi do infrastruktury stanowiącej własność prywatną, zaś „zobowiązanie [pozytywne] państwa powstaje wówczas, kiedy wystąpi bezpośredni i natychmiastowy związek pomiędzy żądanym działaniem państwa i życiem prywatnym czy rodzinnym jednostki” (§ 34), tymczasem w materialnej sprawie związek taki nie był uchwytny, bo żądanie skarżącego odnosiło się do dostępu do kąpieliska podczas wakacji, poza jego normalnym miejscem zamieszkania, a zatem „relacji międzyludzkich o szerokim i niedookreślonym charakterze” (§ 35). Wydaje się jednak, że z punktu widzenia osoby korzystającej z wózka inwalidzkiego, która w praktyce nie może w pełni korzystać z infrastruktury kąpielowej podczas wakacji, związek ten może jawić się jako dużo konkretniejszy, niż to ocenił Trybunał.

dzie szczególnie dolegliwa dla jednostki, należy też zasygnalizować pewne trudności dotyczące stosowania gwarancji ochrony praw podstawowych w obszarze aktywności sportowej.

Jako dosyć oczywisty przykład wskaźmy zagadnienie prawa do rzetelnego procesu (art. 6 EKPC), o które chodziło w sprawie *Mutu i Pechstein przeciwko Szwajcarii*³¹. Sprawa ta dotyczyła skarg dwojga sportowców (piłkarza i łyżwiarki) zarzucających Szwajcarii naruszenie prawa do rzetelnego procesu, związane z funkcjonowaniem Sportowego Sądu Arbitrażowego. Skarżący zakwestionowali bezstronność arbitrów Sportowego Sądu Arbitrażowego oraz niezależność (*independence*) samego sądu. Trybunał podkreślił, że strona może zrzec się określonych elementów składających się na prawo do rzetelnego procesu sądowego, jeżeli decyduje się w sposób swobodny na poddanie sporu rozstrzygnięciu sądu arbitrażowego. Przywołując swoje wcześniejsze decyzje dotyczące prawa do sądu w kontekście dobrowolnego poddania się sądownictwu arbitrażowemu w relacjach natury biznesowej³², Trybunał zauważył, że sytuacja skarżących w materialnej sprawie, którzy są „wysokiej klasy sportowcami zarabiającymi na życie poprzez branie udziału w profesjonalnych rozgrywkach sportowych” nie jest porównywalna do tych, jakie zaistniały w dotychczas rozstrzyganych sprawach tego typu³³. W rezultacie Trybunał przyjął, że zgoda na poddanie się sądownictwu arbitrażowemu przez skarżącą Pechstein nie została wyrażona swobodnie, skoro odmowa jej udzielenia byłaby równoznaczna z rezygnacją z profesjonalnego praktykowania danej dziedziny sportu i zarabiania w ten sposób na życie, zaś w przypadku skarżącego Mutu nie miała charakteru jednoznacznego. Tym samym, procedury arbitrażowe musiały spełniać w przypadku obojga skarżących standardy wynikające z art. 6 ust. 1 EKPC³⁴.

Odnosząc się do zarzutów skarżących, Trybunał zdyskwalifikował wątpliwości dotyczące niezależności i bezstronności Sportowego Sądu Arbitrażowego, które skarżąca Pechstein wywodziła z faktu finansowania tej instytucji przez federacje sportowe, odpierając je argumentem, że sądy państwowe są finansowane przez państwo, a nie powoduje to wątpliwości co do ich bezstronności w sporach z tymże państwem³⁵. Jeżeli chodzi o zarzut braku niezawisłości i bezstronności arbitrów tego sądu, związany z faktem, że byli oni powoływani bez realnego wpływu sportowca, którego dotyczyło dane postępowanie, na kompozycję składu, a także mogli być w każdej chwili odwołani przez kontrolowaną przez federacje sportowe Międzynarodową Radę Arbitrażu Sportowego, Trybunał uznał, że fakt takiego wpływu federacji sportowych na arbitrów nie skutkuje, jako taki, zakwestionowaniem ich niezawisłości i bezstronności względem tychże organizacji³⁶.

Również zarzuty skarżącego Mutu, dotyczące braku niezawisłości i bezstronności dwóch arbitrów, którzy uczestniczyli w składzie arbitrażowym rozpoznającym jego sprawę,

³¹ Wyrok ETPC z 2 października 2018 r., *Mutu i Pechstein przeciwko Szwajcarii*, op. cit. Wyrok zapadł większością 5 głosów przeciwko 2 głosom. Zob. komentarz do tego wyroku w N. Voser, B. Gottlieb, *How the European Court for Human Rights Interferes in (Sports) Arbitration*, Kluwer Arbitration Blog, 19 grudnia 2018 r., <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/12/19/how-the-european-court-for-human-rights-interferes-in-sports-arbitration/> [dostęp: 10.06.2021].

³² Chodziło m.in. o decyzje ETPC o niedopuszczalności: z 16 grudnia 2013 r. w sprawie *Transado-Transportes Fluviais do Sado, S.A. przeciwko Portugalii*, skarga nr 35943/02 i z 15 września 2009 r. w sprawie *Eiffage S.A. i inni przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 1742/05.

³³ Wyrok ETPC z 2 października 2018 r., *Mutu i Pechstein przeciwko Szwajcarii*, op. cit., § 108.

³⁴ *Ibidem*, § 115.

³⁵ *Ibidem*, § 151.

³⁶ *Ibidem*, § 157.

Trybunał uznał za, w części, nieudowodnione, zaś w pozostałej części bezzasadne. Skarżąca Pechstein postawiła również zarzut naruszenia prawa do jawnego rozpoznania swojej sprawy i ten zarzut Trybunał uznał za zasadny, stwierdzając w tym zakresie naruszenie art. 6 ust. 1 EKPC. W tym względzie Trybunał podkreślił, że zagadnienia rozstrzygane w postępowaniu przed Sportowym Sądem Arbitrażowym generowały konieczność przeprowadzenia publicznej rozprawy, biorąc pod uwagę w szczególności to, że w sprawie toczył się spór co do faktów, a nałożona na skarżącą Pechstein sankcja wiązała się ze stygmatyzacją i negatywnym wpływem na jej reputację zawodową oraz honor³⁷.

W zdaniu odrębnym sędziowie Keller i Serghides nie zgodzili się ze stanowiskiem większości, dotyczącym tego, że wpływ federacji sportowych, będących stronami sporów, na mechanizm powoływania arbitrów, nie prowadził do naruszenia prawa do sądu „niezawisłego” i bezstronnego. W ocenie autorów opinii odrębnej błędne było założenie Trybunału, zgodnie z którym konieczne miałyby być wykazanie przez skarżących rzeczywistego „przełożenia” tego wpływu na niezawisłość i bezstronność arbitrów w konkretnej sprawie. Zauważyli oni, że „wydaje się, iż większość wymaga udowodnienia tego wpływu ‘indywidualnie’, to znaczy w odniesieniu do każdego arbitra zasiadającego w sądzie arbitrażowym albo wobec większości osób, których nazwiska znajdują się na liście, z której wybierani są arbitrzy (...). Naszym zdaniem nałożenie takiego wymogu wykracza poza to, czego wymaga Trybunał w sprawach dotyczących *obiektywnej bezstronności i niezależności*”³⁸.

Istotnie, wypada zgodzić się z autorami opinii odrębnej, że w sprawie *Mutu i Pechstein* Trybunał zachował daleko idącą powściągliwość, badając zarzut naruszenia prawa do sądu „niezawisłego i bezstronnego”. Porównując – podobnie jak autorzy tej opinii – to stanowisko z wykładnią zastosowaną w sprawie *Campbell i Fell przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*³⁹, można odnieść wrażenie, że standard wykładni art. 6 EKPC zastosowany w sprawie *Mutu i Pechstein* był nieco inny niż w tej pierwszej. Różnica zaś polegała na tym, że w sprawie *Campbell i Fell* Trybunał dokonał całościowej oceny wpływu różnych czynników ujemnie oddziałujących na „bezstronność i niezawisłość” na – nazwijmy to – instytucjonalny walor niezawisłości i bezstronności, natomiast nie oczekiwał wykazania wpływu o charakterze – jak to określili trafnie autorzy opinii odrębnej w sprawie *Mutu i Pechstein* – „indywidualnym”, czyli wykazania, w jaki sposób dostrzeżone przez Trybunał deficyty instytucjonalne wpłynęły na stronniczy sposób orzekania przez konkretnego członka „rady wizytatorów więziennych” (ang. *prion board of visitors*). W utrwalonym orzecznictwie Trybunału dominuje raczej, jak się wydaje, tendencja do oceny „holistycznej” funkcjonowania sądu z punktu widzenia wymogu „niezawisłości i bezstronności”, aby można było postrzegać ten organ jako sprawujący rzeczywiście wymiar sprawiedliwości⁴⁰.

Warto też może przywołać w tym miejscu niedawny wyrok w głośnej sprawie *XERO FLOR w Polsce sp. z o.o. przeciwko Polsce*, w którym Trybunał zauważył – co prawda w kon-

³⁷ Ibidem, § 182.

³⁸ Ibidem, w pkt 12 opinii odrębnej.

³⁹ Wyrok ETPC z 28 czerwca 1984 r. w sprawie *Campbell i Fell przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skargi nr 7819/77 i 7878/77, zob. zwłaszcza §§ 77 i 78.

⁴⁰ Zob. przykłady z orzecznictwa ETPC dotyczące tego problemu w: L. Garlicki, [w:] L. Garlicki, A. Wróbel (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, tom I: *Komentarz do artykułów 1–18*, Warszawa 2010 w nb. 137 do art. 6 EKPC.

tekście rozważań dotyczących prawa do sądu ustanowionego ustawą, ale stanowisko to jest aktualne również na gruncie prawa do sądu *bezstronnego i niezawisłego* – że „choćby koncepcja podziału władzy pomiędzy polityczne organy państwa i wymiar sprawiedliwości uzyskuje rosnące znaczenie w orzecznictwie, to powoływanie sędziów przez władzę wykonawczą czy ustawodawczą jest dopuszczalne na płaszczyźnie Konwencji, o ile nominowani są wolni od wpływu czy nacisków podczas wykonywania swojej funkcji sędziowskiej. Kluczowe jest to, czy w danej sprawie spełnione są wymagania konwencyjne”⁴¹.

Autorzy opinii odrębnej w sprawie *Mutu i Pechstein* nie stawiają jednak pytania – bo też i nie jest to niezbędne w kontekście ich wyводу – o to, *dlaczego* Trybunał okazuje tę, nazwijmy to, łagodność w zastosowaniu wymogu niezawisłości i bezstronności w odniesieniu do Sportowego Sądu Arbitrażowego. Być może odpowiedź wiąże się właśnie ze „specyfiką branżową” sądu arbitrażowego orzekającego w obszarze *lex sportiva*. Być może specyfika ta polega na tym, że w przypadku sądów „sportowych” trudno od nich w ogóle oczekiwać, aby były „niezawisłymi i bezstronnymi sądami ustanowionymi przez ustawę”, realizującymi zasadę praworządności, skoro z istoty rzeczy są one raczej, jak zasadniczo trafnie zauważa L. Freeburn, „jedynie wykonawcami norm ustanawianych przez międzynarodowe instytucje sportowe, niesprawiedliwie narzucanych sportowcom. Nie ma *równości wobec prawa*, kiedy prawo jest jednostronnie określane przez jedną ze stron”⁴². Sądy sportowe bez wątpienia mają „wymierzać sprawiedliwość”, ale interes sportowców jako stron postępowania musi być wyważany szczególnie skrupulatnie względem interesu publiczności sportowej, dla której obserwacja rozgrywek i udział w nich poprzez dopingowanie uczestników też jest formą samorealizacji – często jedyną jej formą, jeśli chodzi o sport, gdy obserwator (jak choćby piszący te słowa) nie został obdarzony walorami pozwalającymi mu na czynny udział w takich rozgrywkach.

WNIOSKI

Aktywność sportowa wydaje się być formą realizowania przez jednostkę jej prawa do prywatności, ponieważ sport jest formą samorozwoju jednostki (jej rozwoju osobistego), a także stanowi formę nawiązywania interakcji z innymi ludźmi. Nie oznacza to, że w każdym przypadku każdy przejaw aktywności sportowej będzie prowadził do uruchomienia ochrony udzielanej przez art. 8 EKPC. Aby bowiem przyjąć, że doszło do naruszenia prawa jednostki do prywatności, ingerencja w to prawo musi być uchwytnie dolegliwa, co nie zawsze będzie możliwe w przypadku aktywności sportowej. Ponadto, rzecz jasna, prawo do prywatności może podlegać ograniczeniom w ramach klauzuli limitacyjnej, zawartej w art. 8 ust. 2 Konwencji.

W przypadku aktywności sportowej o charakterze zawodowym (zarobkowym), ingerencje nieodnoszące się bezpośrednio do prywatnej sfery życia (*inner circle*) jednostki, ale

⁴¹ Wyrok ETPC z 7 maja 2021 r. w sprawie *XERO FLOR w Polsce sp. z o.o. przeciwko Polsce*, skarga nr 4907/18, § 252. Trybunał przywołał, rzecz jasna, swój wcześniejszy wyrok (Wielkiej Izby) z 1 grudnia 2020 r. w sprawie *Guðmundur Andri Ástráðsson przeciwko Islandii*, skarga nr 26374/18.

⁴² L. Freeburn, *Forced Arbitration and Regulatory Power in International Sport - Implications of the Judgment of the European Court of Human Rights in Pechstein and Mutu v Switzerland*, 2020, SSRN, <https://ssrn.com/abstract=3706476> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3706476> [dostęp: 20.06.2021].

wywołujące w niej konsekwencje (uniemożliwiające zarabianie na życie poprzez wykonywanie wyuczonego zawodu), mogą być kwestionowane tylko wtedy, jeśli jednostka udowodni szczegółowo, że konsekwencje te są wyjątkowo poważne i dotyczą jej życia prywatnego w sposób szczególnie wyjątkowy.

Zastosowanie gwarancji ochrony praw podstawowych w odniesieniu do różnych aspektów aktywności sportowej wymaga uwzględnienia specyfiki sportu jako sfery życia jednostki. Przywołując przykład realizacji prawa do rzetelnego procesu przed sportowym sądownictwem arbitrażowym, można wskazać, że szczególny charakter tych sądów, tworzonych przez same organizacje sportowe, będące zarazem stronami postępowań, wymusza nieco bardziej powściągliwe egzekwowanie gwarancji odnoszących się np. do sądu „bezstronnego i niezawisłego” oraz „powołanego przez ustawę” – o ile w ogóle uznamy, że ta gwarancja koniecznie musi tu mieć zastosowanie.

Interesującym testem zastosowania EKPC do sytuacji sportowców profesjonalnych może okazać się wyrok w zakomunikowanej niedawno Szwajcarii sprawie *Caster Semenya*, która np. prawdopodobnie spowoduje konieczność rozważenia istnienia tzw. „płci sportowej” jako fenomenu wymagającego szczególnego potraktowania w świetle zasady niedyskryminacji. Wydaje się więc, że rozwój „sportowego praw człowieka” właśnie nabrał dynamiki.

Bibliografia

Literatura

Adams A., Piekarz M., *Sport events and human rights: positive promotion or negative erosion?*, “Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events” 2015, nr 7(3).

Caudwell J., McGee D., *Human Rights and Events, Leisure and Sport*, Abingdon-on-Thames 2019.

Donnelly P., *Sport and Human Rights*, “Sport in Society” 2008, nr 11(4).

Duval A., *The Olympic Charter: A Transnational Constitution Without a State?*, “Journal of Law and Society” 1992, vol. 45, nr 1.

Ettinger D.J., *The Legal Status of the International Olympic Committee*, “Pace International Law Review” 1992, vol. 45, nr 1.

Freeburn L., *Forced Arbitration and Regulatory Power in International Sport – Implications of the Judgment of the European Court of Human Rights in Pechstein and Mutu v Switzerland*, 2020, SSRN, <https://ssrn.com/abstract=3706476> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3706476>.

Garlicki L., Wróbel A. (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, tom I: *Komentarz do artykułów 1–18*, Warszawa 2010.

Giummarra S., *Les droits fondamentaux & le sport. Contribution à l'étude de la constitutionnalisation du droit du sport*, Aix-en-Provence-Marsylia 2012.

Kidd B., Donnelly P., *Human Rights in Sport*, “International Review for the Sociology of Sport” 2000, nr 35(2).

Malekzade Saghezchi S., Tavassoli Naini M., *A Legal Approach to the Interaction between Sports and Human Rights*, "Mediterranean Journal of Social Sciences" 2016, nr 7(3).

Mazur P., *Sport i wychowanie fizyczne w myśli pedagogicznej*, [w:] P. Mazur (red.), *Wychowanie poprzez sport. Wielość spojrzeń i doświadczeń*, Chełm 2014.

Rook D., *For the Love of Darcie: Recognising the Human – Companion Animal Relationship in Housing Law and Policy*, "Liverpool Law Review" 2018, vol. 39.

Schwab B., *'Celebrate Humanity': Reconciling Sport and Human Rights Through Athlete Activism*, "Journal of Legal Aspects of Sport" 2018, nr 28(2).

Stępień T., *Wprowadzenie do antropologii filozoficznej św. Tomasza z Akwinu*, Warszawa 2014.

Voser N., Gottlieb B., *How the European Court for Human Rights Interferes in (Sports) Arbitration*, Kluwer Arbitration Blog, 19 grudnia 2018 r., <http://arbitrationblog.kluwerarbitration.com/2018/12/19/how-the-european-court-for-human-rights-interferes-in-sports-arbitration/>.

Wildhaber L., *The European Court of Human Rights in Action*, "Ritsumeikan Law Review" 2004, nr 21.

Orzecznictwo

Decyzja ETPC o niedopuszczalności z 11 lipca 1980 r. w sprawie *Deklerck przeciwko Belgii*, skarga nr 8307/78.

Decyzja ETPC o niedopuszczalności z 11 lutego 2020 r. w sprawie *Platini przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 526/18.

Decyzja ETPC o niedopuszczalności z 15 września 2009 r. w sprawie *Eiffage S.A. i inni przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 1742/05.

Decyzja ETPC o niedopuszczalności z 16 grudnia 2013 r. w sprawie *Transado-Transportes Fluviais do Sado, S.A. przeciwko Portugalii*, skarga nr 35943/02.

Decyzja ETPC o niedopuszczalności z 24 listopada 2009 r. w sprawie *Friend i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skargi nr 16072/06 i 27809/08.

Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka o niedopuszczalności z 18 maja 1976 r. w sprawie *X przeciwko Islandii*, skarga nr 6825/74.

Skarga *Caster Semenya przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 10934/21, komunikowana rządowi szwajcarskiemu 3 maja 2021 r.

Wyrok (Wielkiej Izby) ETPC z 1 grudnia 2020 r. w sprawie *Guðmundur Andri Ástráðsson przeciwko Islandii*, skarga nr 26374/18.

Wyrok ETPC (Wielka Izba) ETPC z 13 lutego 2003 r. w sprawie *Odièvre przeciwko Francji*, skarga nr 42326/98.

Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 25 czerwca 2019 r. w sprawie *Nicolae Virgiliu Tănase przeciwko Rumunii*, skarga nr 41720/13.

Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 25 września 2018 r. w sprawie *Denisov przeciwko Ukrainie*, skarga nr 76639/11.

Wyrok ETPC z 11 lipca 2002 r. w sprawie *Christine Goodwin przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 28957/95.

Wyrok ETPC z 11 października 1986 r. w sprawie *Rees przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 9532/81.

Wyrok ETPC z 16 grudnia 1992 r. w sprawie *Niemietz przeciwko Niemcom*, skarga nr 13710/98.

Wyrok ETPC z 16 lutego 2000 r. w sprawie *Amann przeciwko Szwajcarii*, skarga nr 27798/95.

Wyrok ETPC z 17 stycznia 2017 r. w sprawie *A.H. i inni przeciwko Rosji*, skargi nr 6033/13.

Wyrok ETPC z 18 stycznia 2018 r., *Fédération nationale des associations et syndicats de sportifs i in. przeciwko Francji*, skargi nr 48151/11 i 77769/13.

Wyrok ETPC z 19 października 2010 r. w sprawie *Özpınar przeciwko Turcji*, skarga nr 20999/04.

Wyrok ETPC z 2 października 2018 r., *Mutu i Pechstein przeciwko Szwajcarii*, skargi nr 40575/10 i 67474/10.

Wyrok ETPC z 24 czerwca 2004 r. w sprawie *Von Hannover przeciwko Niemcom*, skarga nr 59320/00.

Wyrok ETPC z 24 lutego 1998 r. w sprawie *Botta przeciwko Włochom*, skarga nr 153/1996/772/973.

Wyrok ETPC z 25 września 2001 r. w sprawie *P.G. i J.H. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 44787/98.

Wyrok ETPC z 28 czerwca 1984 r. w sprawie *Campbell i Fell przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skargi nr 7819/77 i 7878/77.

Wyrok ETPC z 28 stycznia 2003 r. w sprawie *Peck przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 44647/98.

Wyrok ETPC z 29 kwietnia 2002 r. w sprawie *Pretty przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 2346/02.

Wyrok ETPC z 6 lutego 2001 r. w sprawie *Bensaid przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 44599/98.

Wyrok ETPC z 7 maja 2021 r. w sprawie *XERO FLOR w Polsce sp. z o.o. przeciwko Polsce*, skarga nr 4907/18.

Wyrok ETPC z 9 stycznia 2013 w sprawie *Volkov przeciwko Ukrainie*, skarga nr 21722/11.

Wyrok Sądowego Sportu Arbitrażowego z 30 kwietnia 2019 r. w sprawie CAS 2018/O/5794 *Mokgadi Caster Semenya v. International Association of Athletics Federations*, źródło: <https://www.tas-cas.org/en/jurisprudence/recent-decisions/article/cas-2018o5794-mokgadi-caster-semenya-v-international-association-of-athletics-federations-cas-2.html>.

Wyrok Sądu Apelacyjnego Stanu Nowy Jork z 11 stycznia 1980 r. w sprawie *Liang Ren-Guey, Appellant, v. Lake Placid 1980 Olympic Games, Inc., Respondent*, 49 N.Y.2d 771 (1980).

Wyrok SCOTUS z 22 stycznia 1973 r. *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113.